

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.4.36>**О. М. Федушко**

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

РОЗУМІННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ НОТАРІУСА У СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

На основі аналізу характеристики правового статусу нотаріуса, можна помітити, що науковці часто цитують та використовують для обґрунтування власних узагальнень дослідження, висновки яких були зроблені на основі чинного на той час законодавства у сфері нотаріату. На основі здійсненого узагальнення науково-теоретичних та практичних підходів до розуміння змісту категорії «правовий статус» визначено її розуміння як комплексної категорії, що характеризується структурністю, унормованістю, та виконує функціонально визначення місця та ролі особи у суспільних правовідносинах, яка за елементним складом формується із : сукупності прав, свобод, обов'язків та відповідальності суб'єкта; правосуб'єктності, нормативного зв'язку із країною походження особи та набутим громадянством; кола гарантій та завдань, що вирішуються особою, завдання та функції держави, що здійснюються в межах правового статусу; і залежить від функцій, виконання яких покладається на особу-носія статусу. Підтримано справедливості твердження, що віднесення відповідальності поза межі правового статусу призводить до необґрунтованого протистояння її із правами та обов'язками учасників правовідносин. Правовий статус диференційовано залежно від : його носія, що дозволяє виокремити статус фізичної особи, статус юридичної особи, статус посадової особи органу державної влади, статус посадової особи органу місцевого самоврядування, статус іноземця тощо, що дозволяє виокремити конституційно-правовий статус та галузево-правовий статус особи. Наголошено, що найбільша деталізація правового статусу особи здійснюється в її індивідуальному (чи персоніфікованому) статусі.

Ключові слова: службова відповідальність, нотаріус, нормативно-правове регулювання, правовий статус, інститут права.

Постановка проблеми. На законодавчому рівні категорія «публічна служба» закріплюється в КАС України, де визначено, що це є «діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування» (п. 17 ч. 1 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України). Така законодавча дефініція відтак не дозволяє віднести нотаріат до органів публічної служби, адже такі суб'єкти не мають публічно-правової компетенції.

Стан наукової розробки проблеми. Окремі загальнотеоретичні питання встановлення статусу нотаріусу при здійсненні функцій держави розглядалися у наукових розробках таких вчених, як О. Бакумов [1], В.Бевзенко [2], І. Бернацька [3], К. Білько [4], І. Бойко [5], С. Василів, О. Сорочкіна [6] та ін..

Незважаючи на значну кількість наукових розробок проблематики встановлення змісту правового статусу нотаріусів, як суб'єктів уповноважених на здійснення функцій держави, дане питання не втрачає своєї актуальності та практичної затребуваності.

Метою наукової статті є визначення розуміння правового статусу нотаріуса у системі органів публічної служби.

Виклад основного матеріалу. Класифікація видів правового статусу диференціюється залежно від : його носія, що дозволяє виокремити статус фізичної особи, статус юридичної особи, статус посадової особи органу державної влади, статус посадової особи органу місцевого самоврядування, статус іноземця тощо. Подібний підхід покладено в основу класифікації, здійсненої у дослідженні А.М. Колодія та А.Ю. Олійника, якими було обґрунтовано необхідність виокремлення конституційно-правового статусу та галузево-правового статусу особи [7, с. 135–136].

Конституційний правовий статус є загальним для всіх учасників правовідносин, тоді як галузевий правовий статус та його зміст відображується в особливостях певного типу правовідносин. Найбільша деталізація правового статусу особи здійснюється в її індивідуальному (чи персоніфікованому) статусі [8, с. 5].

Необхідним від змісту категорії «правовий статус» відрізнити категорію «правосуб'єктність», де остання характеризує здатність особи як мати певний обсяг прав, так і мати можливості для їх реалізації та нести відповідальність за неналежне виконання покладених на неї обов'язків [9, с. 122-128].

Можна сказати, що правосуб'єктність – це статична категорія, тоді як правовий статус є динамікою суспільних правовідносин [10, с. 60-65]. А. Чуб обґрунтовує, що правосуб'єктність є передумовою виникнення правового статусу [11, с. 60-65].

Таким чином, вивчення змісту правового статусу нотаріуса відноситься до галузево-правових категорій і встановлюється спеціальним Законом України «Про нотаріат» та Правилами професійної етики нотаріусів України, ухваленими наказом Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 року № 2039/5 [12].

До змісту правового статусу нотаріуса необхідно в межах даного дослідження віднести коло прав та обов'язків особи, його відповідальність, гарантії належності та етичності його діяльності.

Дослідження категорії «службова відповідальність нотаріуса» вимагає пошуку відповідей на питання доцільності віднесення такої особи до системи публічної служби, і у разі позитивної відповіді, то встановлення обсягу його правового статусу.

На основі узагальнення різних підходів до визначення правової природи сучасної публічної служби в Україні, її правового регулювання та порядку проходження, є можливим виділити такі її види:

- політична;
- державна, що включає адміністративну та спеціалізовану служби (дипломатична, митна, податкова);
- безпекова (військова, правоохоронна, служба безпеки, цивільного захисту);
- правнича (суддівська, прокурорська);
- муніципальна – служба в органах місцевого самоврядування, яка поділяється на виборну та адміністративну;
- патронатна [13, с. 48–49].

Сутність публічних службовців тлумачиться як певна сукупність осіб, уповноважених на виконання функцій держави та функцій місцевого управління [14, с. 200]. Таким чином, публічна служба спрямовується на реалізацію функцій держави, що досягається шляхом надання особі владних повноважень та їх подальшою реалізацією.

У юридичній літературі виокремлюють такі ознаки публічної служби:

1. виникнення правовідносин на підставі фактичного складу, обов'язковим елементом якого, згідно з чинним законодавством про державну службу та службу в органах місцевого самоврядування, є акт призначення на посаду або результат виборів;

2. постійний та професійний характер виконання службовцем своїх повноважень;

3. зайняття публічної посади в органі публічної влади;

4. спрямованість службової діяльності на задоволення публічних інтересів, визначених державою та забезпечених правом [15, с. 269–274].

На законодавчому рівні категорія «публічна служба» закріплюється в КАС України, де визначено, що це є «діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, інша державна служба, патронатна служба в державних органах, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування» (п. 17 ч. 1 ст. 4) [16]. Така законодавча дефініція відтак не дозволяє віднести нотаріат до органів публічної служби, адже такі суб'єкти не мають публічно-правової компетенції [17, с. 21; 18, с. 59-60].

Однак при цьому К. Чижмарь попри її незгоду із необхідністю віднесення до системи публічної служби органів нотаріату, вченою аргументується, що нотаріус як член суспільства, здатен виконати як приватно-правові функції, так і публічно-правові функції [19, с. 21–23].

У правових позиціях Вищого адміністративного суду обґрунтовується, що до ознак публічної служби є її функціональний зміст, що дозволяє виокремити такі види публічної діяльності, як: діяльність на державних політичних посадах; професійна діяльність суддів; державна служба; служба в органах місцевого самоврядування [20].

У ч. 4 ст. 3 Закону України «Про нотаріат» визначено, що нотаріус не може займатися під-

приємницькою, адвокатською діяльністю, бути засновником адвокатських об'єднань, перебувати на державній службі або службі в органах місцевого самоврядування, у штаті інших юридичних осіб, а також виконувати іншу оплачувану роботу, крім виконання функції медіатора, викладацької, наукової і творчої діяльності, а також діяльності в професійному самоврядуванні нотаріусів [21].

Правова природа нотаріату та визначення правового статусу нотаріуса залишаються спірними питаннями протягом тривалого часу. Чітке окреслення місця нотаріуса в системі публічної служби є важливим, оскільки від цього залежить визначення меж його юридичної відповідальності.

Проблема полягає в тому, що профільний Закон України «Про нотаріат» не містить однозначного визначення правового статусу нотаріуса—як приватного, так і державного. Це призводить до періодичних суперечностей щодо його належності до посадових або службових осіб, що, у свою чергу, може мати негативні правові наслідки. Така невизначеність простежується не лише в наукових дискусіях, а й у правозастосовній практиці [22].

Здійснення нотаріальної діяльності характеризується дуальністю статусу її суб'єктів, що полягає водночас у гарантуванні їх незалежності від органів державної влади, і водночас неможливістю їх віднесення до механізму державної служби.

Висновок. Аналізуючи характеристики правового статусу нотаріуса, можна помітити, що науковці часто цитують та використовують для обґрунтування власних узагальнень дослідження, висновки яких були зроблені на основі чинного на той час законодавства у сфері нотаріату. При цьому вони не завжди аналізують або проводять паралелі щодо того, чому той чи інший науковець дійшов саме таких висновків.

На основі здійсненого узагальнення науково-теоретичних та практичних підходів до розуміння змісту категорії «правовий статус» визначено її розуміння як комплексної категорії, що характеризується структурністю, унормованістю, та виконує функціонально визначення місця та ролі особи у суспільних правовідносинах, яка за елементним складом формується із: сукупності прав, свобод, обов'язків та відповідальності суб'єкта; правосуб'єктності, нормативного зв'язку із країною походження особи та набутим громадянством; кола гарантій та завдань, що вирішуються особою, завдання та функції

держави, що здійснюються в межах правового статусу; і залежить від функцій, виконання яких покладається на особу-носія статусу.

Підтримано справедливості твердження, що віднесення відповідальності поза межі правового статусу призводить до необґрунтованого протистояння її із правами та обов'язками учасників правовідносин.

Правовий статус диференційовано залежно від його носія, що дозволяє виокремити статус фізичної особи, статус юридичної особи, статус посадової особи органу державної влади, статус посадової особи органу місцевого самоврядування, статус іноземця тощо, що дозволяє виокремити конституційно-правовий статус та галузево-правовий статус особи. Наголошено, що найбільша деталізація правового статусу особи здійснюється в її індивідуальному (чи персоніфікованому) статусі.

Список використаної літератури:

1. Бакумов О. Юридична відповідальність як елемент правового статусу держави: теоретико-правові аспекти. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса: Гельветика, 2019. Вип. 83. С. 3.
2. Бевзенко В. Суб'єкт владних повноважень: поняття, ознаки, види. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/SVP_18_09_2020_VBevzenko.pdf
3. Бернацька І. Нотаріат Італії – огляд, доступ до професії, технології, відчуження нерухомості та національна рада нотаріусів. *МЕН*. 2014. № 6 (78). URL : <http://yurradnik.com.ua/stati/notariat-italiyi-oglyad-dostup-do-profesiyi-tehnologiyi-vidchuzhennya-neruhomosti-ta-natsionalna-rada-notariusiv/>
4. Білько К. Адміністративно-правове забезпечення організації та діяльності нотаріату в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 206 с.
5. Бойко І.В. Адміністративна процедура : конспект лекцій / І.В. Бойко, О.Т. Зима, О.М. Соловйова ; за заг. ред. І.В. Бойко. Харків : Право, 2017. 132 с.
6. Василів С., Сорочкіна О. Світові системи нотаріату: порівняльний аналіз. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2020. № 7. Т. 1. С. 134-140.
7. Колодій А., Олійник А. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підручник. Київ: Правова єдність, 2008. 350 с.
8. Бакумов О. Юридична відповідальність як елемент правового статусу держави: теоре-

- тико-правові аспекти. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса: Гельветика, 2019. Вип. 83. С. 3–13
9. Санжарук Т. Правовий статус як властивість індивідуального суб'єкта права та компетенція як властивість колективного суб'єкта права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 25. С. 122–128.
 10. Чуб А. Суб'єктивні публічні права як складник адміністративної правосуб'єктності приватної особи. *Juris Europensis Scientia*. 2020. Вип. 2. С. 60–65
 11. Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України: затверджено наказом Міністерства юстиції України від 7 червня 2021 року № 2039/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>
 12. Малиновський В. Публічна служба в Україні: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. 312 с.
 13. Висновок науково-правової експертизи щодо законності визнання приватного нотаріуса спеціальним суб'єктом злочинів у сфері службової діяльності, проведеної у відповідності із Законом України «Про наукову і науково-технічну експертизу» на запит приватного нотаріуса Ковальчука С. *Судова апеляція*. 2009. № 2(15). С. 144–150.
 14. Рунова Н. Публічна служба в Україні: проблеми дефініції. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 269–274.
 15. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20231104#top>
 16. Чижмарь К. Інститут нотаріату в системі захи-
сту прав і свобод людини і громадянина: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. К., 2015. 40 с.
 17. Марищук С. А. Адміністративно-правова відповідальність нотаріуса та її співвідношення з іншими видами відповідальності: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. 293 с.
 18. Аналітична довідка про вивчення та узагальнення практики розгляду адміністративними судами спорів з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби від 1 лютого 2009 року. Вищий адміністративний суд. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id67061>
 19. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII (із змінами). Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 39, ст. 383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#top>
 20. Зайцев О., Марченко В. Аналітична довідка щодо питання визнання нотаріуса суб'єктом злочинів у сфері службової діяльності. *Юридичний радник*. 2008. URL: http://yuradnik.com.ua/anal_and_comm/%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0
 21. Лєгеза Ю.О. Система дисциплінарних стягнень як гарантія забезпечення службово-трудова дисципліни. *Право України*. 2023. №12. С. 29-38
 22. Маржина А. Теоретико-правові аспекти механізму здійснення нотаріальної діяльності: дис. доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Київ, 2023. 247 с.

Fedushko O. M. Understanding the legal status of a notary in the system of public service bodies

Based on the analysis of the characteristics of the legal status of a notary, it can be noted that scientists often cite and use to substantiate their own generalizations of research, the conclusions of which were made on the basis of the legislation in force at that time in the field of notarial services. Based on the generalization of scientific, theoretical and practical approaches to understanding the content of the category «legal status», its understanding was determined as a complex category, characterized by structurality, normalization, and functionally determining the place and role of a person in public legal relations, which in terms of its elemental composition is formed from: a set of rights, freedoms, obligations and responsibilities of the subject; legal personality, regulatory connection with the country of origin of the person and acquired citizenship; the range of guarantees and tasks solved by the person, tasks and functions of the state carried out within the framework of the legal status; and depends on the functions, the performance of which is entrusted to the person-holder of the status. The validity of the statement that the attribution of responsibility beyond the limits of legal status leads to its unjustified opposition to the rights and obligations of the participants in legal relations is supported. Legal status is differentiated depending on: its carrier, which allows us to distinguish the status of an individual, the status of a legal entity, the status of an official of a state authority, the status of an official of a local government authority, the status of a foreigner, etc., which allows us to distinguish the constitutional and legal status and the sectoral and legal status of a person. It is emphasized that the greatest detailing of the legal status of a person is carried out in his individual (or personified) status.

Key words: official responsibility, notary, regulatory and legal regulation, legal status, institute of law.